

życie duchowe
CHRZEŚCIJANINA
na podstawie piśmiennictwa
Piotra Rostworowskiego OSB/EC

Duchowość Wschodu i Zachodu

Ks. Marek Antoni Szymula

życie duchowe
CHRZEŚCIJANINA

na podstawie piśmiennictwa
Piotra Rostworowskiego OSB/EC

TYNIEC

WYDAWNICTWO BENEDYKTYNÓW

Redakcja:
Elżbieta Wiater

Korekta:
Anna Nowak

Projekt okładki: Katarzyna Bruzda
<http://iluminatornia.pl>

Recenzenci wydawniczy:
Ks. prof. dr hab. Stanisław Urbański
Ks. prof. dr hab. Ireneusz Werbiński

Imprimi potest: Opactwo Benedyktynów
L.dz. 48/2023, Tyniec, dnia 4.07.2023 r.
† Szymon Hiżycki OSB, opat tyniecki

Wydanie pierwsze: Kraków 2023

ISSN 1644-2288
ISBN 978-83-8205-248-0

© Copyright by Ks. Marek Antoni Szymula
© Copyright by Tyniec Wydawnictwo Benedyktynów
ul. Benedyktyńska 37, 30–398 Kraków
tel.: +48 (12) 688 52 95, +48 534 037 299
e-mail: zamowienia@tyniec.com.pl
www.tyniec.com.pl

Druk i oprawa:
Tyniec Wydawnictwo Benedyktynów
druk@tyniec.com.pl

Spis treści

Wykaz skrótów	9
Bibliografia	11
Wstęp	29
A. Teologiczno-antropologiczne podstawy życia duchowego	41
I. Istota życia duchowego	41
1. Rozumienie życia duchowego	42
2. Życie duchowe jako doświadczenie Boga	51
II. Dynamika życia duchowego	57
1. Postęp duchowy	57
2. Stopnie rozwoju życia duchowego	62
III. Antropologiczne podstawy życia duchowego	71
1. Mądrość Boża motywem aktu stwórczego	71
2. Prawda o grzechu pierworodnym	77
3. Uczestnictwo w życiu Bożym	80
4. Człowiek obrazem Boga	87
5. Powołanie człowieka do relacji z Bogiem	89
6. Cel człowieka	99
B. Trynitarne podstawy życia duchowego	107
I. Rzeczywistość Boga	107
1. Naśladowanie Boga	107
2. Poznanie Boga istotą życia duchowego	113
II. Samoobjawienie w Jezusie Chrystusie	117
1. Tajemnica wcielenia	117
2. Misterium kenozy Chrystusa	121
3. Chrześcijańska wolność w Chrystusie	131

III. Pedagogia działania Ducha Świętego	135
1. Uświęcająca rola Ducha Świętego	135
2. Owoce działania Ducha Świętego.....	138
C. Dynamizm cnót teologalnych.....	145
I. Cnota wiary.....	145
1. Istota wiary	145
2. Doświadczenie i realizacja wiary	151
3. Próby wiary.....	161
II. Cnota nadziei.....	164
1. Istota nadziei.....	165
2. Jezus Chrystus fundamentem nadziei.....	169
3. Ubóstwo w służbie nadziei	171
4. Cnota nadziei w rozwoju życia duchowego.....	173
III. Cnota miłości.....	178
1. Istota miłości.....	179
2. Nadprzyrodzony charakter miłości	183
3. Miłość bliźniego.....	188
D. Formacja życia duchowego	207
I. Dynamika nawrócenia	207
1. Proces nawrócenia.....	208
2. Walka duchowa.....	219
3. Przeszkody w procesie nawrócenia.....	226
II. Rodzaje formacji.....	233
1. Formacja intelektualna	234
2. Formacja eklezjalna	240
3. Formacja maryjna	244
III. Uświęcająca wartość ludzkiej pracy.....	253
1. Istota pracy	253
2. Uświęcający charakter pracy	260
E. Źródła i środki rozwoju życia duchowego.....	273
I. Sakramentalne źródła życia duchowego.....	273

1. Życie liturgiczno-sakramentalne	273
2. Życie eucharystyczne	282
II. Lektura Pisma Świętego	285
1. Relacja chrześcijanina do słowa Bożego	285
2. Rola słowa Bożego w życiu duchowym	299
III. Modlitwa drogą zjednoczenia z Bogiem	304
1. Wychowanie do modlitwy	304
2. Doświadczenie Boga istotą modlitwy	312
3. Rozwój modlitwy	319
Zakończenie	337

Wykaz skrótów

ABT	Archiwum Benedyktynów Tyniec
AFSK	Archiwum Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Służebnic Krzyża, Laski pod Warszawą
KDK	SOBÓR WATYKAŃSKI II, Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym <i>Gaudium et spes</i> , [w:] TENŻE, <i>Konstytucje–Dekrety–Deklaracje</i> , Poznań 1986.
KK	SOBÓR WATYKAŃSKI II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele <i>Lumen gentium</i> , [w:] TENŻE, <i>Konstytucje–Dekrety–Deklaracje</i> , Poznań 1986.
KKK	<i>Katechizm Kościoła katolickiego</i> , Poznań 1994.
kps	zapis komputerowy
mps	maszynopis
PWR	Zespół archiwalny Piotra Wojciecha Rostworowskiego w Archiwum Benedyktynów w Tyńcu pod Krakowem
BOK	Biblioteka Ojców Kościoła, red. J. NAUMOWICZ, Kraków 1992–
POK	Pisma Ojców Kościoła, red. J. SAJDAK, t. 1–24, Poznań 1924–1971.
PSP	Pisma Starochrześcijańskich Pisarzy, Warszawa 1969–
RH	JAN PAWEŁ II, Encyklika <i>Redemptor hominis</i> , Lublin 1982.
rkps	rękopis
ŻrMon	Źródła Monastyczne, Kraków 1993–

Bibliografia

Pismo Święte, nauczanie papieskie, dokumenty Kościoła

Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu, Poznań–Warszawa 1971.

SOBÓR WATYKAŃSKI II, Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*, [w:] TENŻE, *Konstytucje–Dekret–Deklaracje*, Poznań 1986, s. 537–620.

– Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, [w:] TENŻE, *Konstytucje–Dekret–Deklaracje*, Poznań 1986, s. 105–170.

JAN PAWEŁ II, Encyklika *Redemptor hominis*, Lublin 1982.

Katechizm Kościoła katolickiego, Poznań 1994.

Pisma o. Piotra Rostworowskiego OSB/EC

Pisma archiwalne

Komentarze do Pisma Świętego

Komentarz do Psalmu 2, ABT PWR XXXVI-13, rkps, s. 1–12.

Komentarz do Psalmu 3, ABT PWR XXXVI-13, rkps, s. 13–17.

Komentarz do Psalmu 8, ABT PWR XXXVI-13, rkps, s. 46–53.

Komentarz do Psalmu 2, ABT PWR XXXVI-16, rkps, s. 1–2.

Luźne myśli na temat Pisma Świętego, ABT PWR XXXVI-34, rkps, s. 1–2.

Komentarz – Łukasz 19, ABT PWR XXXVI-37, rkps, s. 1–10.

- Komentarz – Mateusz 8*, ABT PWR XXXVI, 48, rkps, s. 1–15.
- Komentarz do 1 Listu do Koryntian*, ABT PWR XXXIX-1, rkps, s. 9–62.
- Komentarz do 2 Listu do Koryntian 7,13–89*, ABT PWR XXXIX-1, rkps, s. 74–91.
- Komentarz do Ewangelii św. Łukasza 10–15*, ABT PWR XLI-3, rkps, s. 1-12.
- Ewangelia według św. Łukasza, 2 I 1942*, ABT PWR XLIII-1, rkps, s. 1–71.
- Komentarz do Księgi Mądrości Syracha 41*, ABT PWR XLIII-2, rkps, s. 17.
- Komentarz do 1 Kor 16, 19 III 1995*, ABT PWR XLIII-2, rkps, s. 18-20.
- Komentarz do Ewang[elii] wg Mateusza, rozdz. 1–5*, ABT PWR XLIII-4, rkps, s. 1–14.
- Komentarz do Psalmu 126*, rok 1953, ABT PWR XLVI-30, rkps, s. 11–15.
- Komentarz do 1 P. Komentarz więzienny 1967*, ABT PWR LI-1, mps, s. 1–81.
- Komentarz do Ef 4. Komentarz więzienny 1967*, ABT PWR LI-2, mps, s. 13–50.
- Komentarz do Ef 5–6. Komentarz więzienny 1967*, ABT PWR LI-3, mps, s. 51–90.
- Komentarz do Ef 4–6. Komentarz więzienny 1967*, ABT PWR LI-4, mps, s. 1–163.
- Komentarz do J 1,1–12,32. Komentarz więzienny 1967*, ABT PWR LII-1, mps, s. 1–162.
- Komentarz Ef 1*, ABT PWR LIX-26, kps.

Nauki rekolekcyjne

- Konferencja bez tytułu*, ABT PWR VIII-38, rkps, s. 1–5.
- Notatki z rekolekcji 1958*, ABT PWR XXXVIII-31, rkps, s. 5–20.
- Notatki o prawdzie i modlitwie*, ABT PWR XXXVIII-38, rkps, s. 1–2.
- Mechanizacja życia zakonnego*, ABT PWR XXXVIII-9, rkps, s. 1–4.
- Rozmyślanie o odwadze bycia sobą*, ABT PWR XXXVIII-13, rkps, s. 1–2.
- Qui se neglecto*, ABT PWR XXXVIII-18, rkps, s. 1–13.
- Wiara jako decyzja osoby*, ABT PWR XLV-1, rkps, s. 1–4.
- O wierze*, ABT PWR XLV-2, rkps, s. 1–10.
- O wierze*, ABT PWR XLV-3, rkps, s. 1–16.
- O wierze*, ABT PWR XLV-4, rkps, s. 1–24.
- Udział w liturgii a życie duchowe chrześcijan*, ABT PWR XLV-8, rkps, s. 1–18.
- Konferencja (21 V 1953)*, ABT PWR XLVI-30, rkps, s. 1–7.
- Konferencja (26 I 1954)*, ABT PWR XLVI-30, rkps, s. 17–23.
- Konferencja X*, ABT PWR XLVI-32, mps, s. 2.
- Rozważania o modlitwie*, ABT PWR XLVI-3, rkps, s. 1–19.
- 1 konferencja o MB i jej życiu wewnętrznym*, ABT PWR XLVI-35, mps, s. 19–21.
- 2 konferencja o MB i jej życiu wewnętrznym*, ABT PWR XLVI-35, mps, s. 21–28.
- Konferencja o modlitwie*, ABT PWR XLVI-36, mps, s. 25–28.
- Konferencja o modlitwie liturgicznej*, ABT PWR XLVI-36, mps, s. 29–35.
- Konferencja o rachunku sumienia*, ABT PWR XLVI-36, mps.
- Konferencja 3. Nadzieja*, ABT PWR XLVI-39, mps, s. 2–5.

- Konferencja. I rozdział Ewangelii św. Jana*, ABT PWR XLVI-41, mps, s. 1–5.
- Rozważania rekolekcyjne*, ABT PWR XLVI-53, mps, s. 1–6.
- Konferencja III. Rekolekcje 1958*, ABT PWR XLVII-8, rkps, s. 8–12.
- Omnis Gloria Eius Filiae Regis ab intus*, ABT PWR L-11, mps, s. 1–4.
- Dzień skupienia, Komentarz Łk 11,14–28*, ABT PWR L-16, mps, s. 1–7.
- Dzień skupienia. Komentarz J 20*, ABT PWR L-17, mps, s. 1–6.
- Konferencja II: O wierze*, ABT PWR LIII-7, mps, s. 1–36.
- Konferencja V. O ukochaniu naszej Maryi*, ABT PWR LIII-7, mps, s. 37–44.
- O modlitwie. Praktyczne zalecenia i rozważania o różnych teoriach modlitwy*, ABT PWR LIII-7, mps, s. 50–70.
- Kierownictwo duchowe początkujących*, ABT PWR LXII-7, mps, s. 1–11.
- Rekolekcje akademickie 1972*, ABT PWR LXVII-1, mps, s. 1–67.
- Uczmy się kochać*, ABT, PWR LXVII-9, mps, s. 1-15.
- Konferencja. Sam Bóg chce być twoim mistrzem*, ABT PWR LVIII-1, mps, s. 1–32.
- Wykłady dla mistrzyń, Listopad 1970*, ABT PWR LXX-4, mps, s. 1–80.
- Nauka 2. Wiara*, ABT PWR LXX-7, mps, s. 2–4.
- Konferencja o modlitwie*, ABT PWR LXX-11, mps, s. 1–4.
- O miłości Boga i bliźniego*, ABT, PWR LXX-12, mps, s. 1-4.
- Konferencja (20 IX 1965)*, ABT PWR LXX-13, mps, s. 1–4.
- Konferencja (21 VI 1965)*, ABT PWR LXX-15, s. 1–4, mps.
- Konferencja (20 XII 1964)*, ABT PWR LXX-19, mps, s. 1–5.
- Konferencja (18 X 1964)*, ABT PWR LXX-20, mps, s. 1–7.
- Konferencja (23 IX 1964)*, ABT PWR LXX-21, mps, s. 1–4.
- Konferencja (20 I 1964)*, ABT PWR LXX-25, mps, s. 1–4.

Konferencja (22 X 1962), ABT PWR LXX-32, mps, s. 1–4.

Uwagi na temat życia mnichów, ABT PWR LXX-46, mps, s. 1–12.

Konferencja bez tytułu (17 VII 1955), [w:] *Rekolekcje i konferencje ogłoszone w Laskach w latach 1954–1958*, AFSK, mps, s. 30–34.

Homilie

Homilia na XIII Niedzielę po Zest[anie] Ducha Św[iętego], ABT PWR XLVI-32, mps, s. 43.

Homilia z dnia 20 VIII, ABT PWR XLVI-32, mps, s. 47.

Homilia na XIII Niedzielę po Zestaniu Ducha Św[iętego], ABT PWR XLVI-32, mps, s. 43–44.

Homilia z dnia 20 VIII, ABT PWR XLVI-32, mps, s. 47–48.

Piątek z I tygodnia W[ielkiego] Postu, ABT PWR XLVI-34, mps, s. 17–22.

Homilia. Niedziela XIII. Łk 17,11–19, ABT PWR L-7, mps, s. 1–2.

Homilia. Niedziela XIV. Mt 6,24–33, ABT PWR L-8, mps, s. 1–3.

Homilia Syrach 1,1–10, ABT PWR L-9, mps, s. 1–2.

Medytacje

Medytacja biograficzna (22 IX 1995), ABT PWR XLVIII-1, rkps, s. 1–8.

Pragnienie samotności, pragnienie Boga, ABT PWR XLVIII-11, rkps, s. 1–3.

Medytacje o Duchu Św[iętego], ABT PWR L-4, rkps, s. 1–4.

Chleb Bieniszewski 1, ABT PWR LIII-1, mps, s. 1–4.

Medytacja o wierze, ABT PWR LX-5, mps.

Medytacja (22 X 1995), ABT PWR LX-14, kps, s. 1–2.

Medytacja o istocie chrześcijańskiej duchowości, ABT PWR LX-19, kps, s. 1–6.

Medytacja z jesieni 1994, ABT PWR LX-21, kps, s. 1–2.

Notatki filologiczne

- Filozofia*, ABT PWR IV-4, rkps.
Komunizm, ABT PWR IV-6, rkps.
Filozofia grecka, ABT PWR X-1, rkps.
Greka 1, ABT PWR X-2, rkps.
Greka 2, ABT, PWR X-3, rkps.
Greka 3, ABT PWR X-4, rkps.
Greka 4, ABT PWR X-5, rkps.
Spis książek, ABT PWR XI-1, rkps.

Dziela opublikowane

- Świadectwo Boga. Rozważania nad problemem wiary*, Znak 79 (1961), s. 7–35.
- Dlaczego wierzę?*, „Przewodnik Katolicki” 11 (1962), s. 162–163.
- Nawrócenie obyczajów*, [w:] *Za przewodem Ewangelii. Profesja monastyczna*, red. BENEDYKTYNI TYNIECCY, Tyniec 1986, s. 147–149.
- Zakony wobec autorytetu Kościoła*, [w:] *Słuchaj, módl się, pracuj*, red. BENEDYKTYNI TYNIECCY, Poznań 1989, s. 133–157.
- Wychowanie do życia modlitwy*, [w:] *Słuchaj, módl się, pracuj*, red. BENEDYKTYNI TYNIECCY, Poznań 1989, s. 167–190.
- Wychowanie do życia modlitwy*, [w:] *Miejsce łaski*, red. J. BIEL, Kraków 2015, s. 201–251.
- W szkole modlitwy*, Kraków 2000 (Z tradycji mniszej 23).
- Psalm 127(126)*, „Cenobium” 14 (2000), s. 86–88.
- Kierownictwo duchowe. Kilka zasad i wskazówek*, Kraków 2001 (Z tradycji mniszej 20).
- Świadectwo Boga*, Kraków 2002 (Z tradycji mniszej 18).
- Wierność łasce. Kierownictwo duchowe zaawansowanych*, Kraków 2002 (Z tradycji mniszej 14).

- Wiara, nadzieja i miłość*, Kraków 2002 (Z tradycji mniszej 27).
- Medytacje nad Psalmami*, Kraków 2004 (Modlitwa Kościoła).
- Myśli. Powiedzenia. Anegdoty*, oprac. M. FLORKOWSKA, Kraków 2004.
- W głąb misterium. Rekolekcje dla młodzieży akademickiej w Krakowie w 1972 r.*, Kraków 2006.
- żyć wiarą w świecie*, Kraków 2007.
- Medytacje o starości, O. Piotr Rostworowski*, Kraków 2007, s. 86–141.
- Miejsce łaski*, Kraków 2015.
- Wytrwale kochaj Boga*, Kraków 2016.
- Komentarz do Ewangelii według św. Jana*, Kraków 2016.
- Wypatrując Jezusa*, Kraków 2018.
- Komentarz do 1 Listu św. Jana*, Kraków 2018.

Tłumaczenia

- Chmura niewiedzy i Listy*, Kraków 1985.
- J. LECLERCQ OSB, *Doktryna duchowa Błogosławionego Pawła Giustyniani*, ATB PWR LXXI-1, mps, s. 1–134

Opracowania

- FLORKOWSCY M. M., *Kameduli*, Kraków 2005.
- FLORKOWSKA M., *Być prochem w ręku Boga. Ojciec Piotr Rostworowski*, Kraków 2013.
- FLORKOWSKA M., *Ojciec Piotr. Benedyktyn–kameduła–rekluz*, Kraków 2004.
- GROMADECKI M., *Pełnia człowieczeństwa w ujęciu ojca Piotra Rostworowskiego*, „Cenobium” 21 (2005), s. 39–46.
- GUZMAN ARDILA P.J., *Duchowość monastyczna według o. Piotra Rostworowskiego na podstawie konferencji wygłoszonych do mnichów*

- kamedulskich w Kolumbii w latach 1986–1994* (praca magisterska, Warszawa 2017), Archiwum Papieskiego Wydziału Teologicznego w Warszawie.
- JAROSZ M., *Modlitwa w życiu i pismach Piotra Wojciecha Rostworowskiego OSB/EC (1910–1999)*, Kraków 2017.
- KORALEWSKI J.W., *Archiwalia i spuścizna o. Piotra W. Rostworowskiego OSB/Er. Cam.*, „Cenobium” 21 (2005), s. 17–26.
- PAWLIK P.R., *Mniszki? Mnisi? Ale jacy. Życie mnisze w myśli teologicznej o. Piotra Wojciecha Rostworowskiego OSB/Er. Cam.*, „Cenobium” 21 (2005), s. 115–146.
- *Mnisi, Mnisi, Ale jacy? Studium monastycyzmu w myśli teologicznej o. Piotra Rostworowskiego OSB/Er. Cam.*, Kraków 2007.
- SKRZYDLEWSKA A., *Ojciec Piotr Rostworowski OSB/Er. Cam i Laski Warszawskie*, „Cenobium” 21 (2005), s. 77–84.
- SZYMULA M., *Wprowadzenie w kierownictwo duchowe według ojca Piotra Rostworowskiego*, „Cenobium” 21 (2005), s. 89–114.
- ZATORSKI W., *Publikacje pism O. Piotra*, „Cenobium” 21 (2005), s. 237–242.

Literatura przedmiotu

- BENEDYKT Z NURSJI, *Reguła, Żywot, Komentarz*, przekł. i red. BENEDYKTYNI TYNIECCY, Kraków 1979.
- BEREZA J.M., *Chrześcijańska tradycja medytacji*, „Cenobium” 1 (1991), s. 54–60.
- BIELAWSKI M., *Benedyktyni w obliczu chrześcijańskiego wschodu*, „Cenobium” 13 (1999), s. 63–74.
- HEUFELDER E.M., *Rozległość serca. Rozważania o duchu Reguły świętego Benedykta*, [w:] ŚW. BENEDYKT Z NURSJI, *Reguła, Żywot, Komentarz*, tłum. i red. BENEDYKTYNI TYNIECCY, Kraków 1979.

- JANKOWSKI A., *Lectio divina*, „Cenobium” 1 (1991), s. 39–47.
- KODELL J., *Prorocze wyzwanie i solidarność: mnich, Kościół, świat*, „Cenobium” 6 (1994), s. 31–39.
- LECLERCQ J., *Chrystus w oczach średniowiecznych mnichów*, przekł. M. BORKOWSKA, *ŻrMon* 25, 2001.
- *Doktryna duchowa bł. Pawła Gistiniani*, ABT, PWR-LXXI-1, mps.
- LECLERCQ J., *Humanista-Eremita. Błogosławiony Paweł Giustiniani (1476–1528)*, przekł. E. BUSZEWICZ, Tyniec 2014.
- LECLERCQ J., *Miłość nauki a pragnienie Boga*, przekł. M. BORKOWSKA, *ŻrMon* 14, 1997.
- MAŁYS K., *Życie świadome swego źródła*, „Cenobium” 13 (1999), s. 75–83.
- MNICH BENEDYKTYŃSKI, *Misterium życia monastycznego*, przekł. E. CZERNY, Kraków 1996 (Z tradycji mniszej).
- ROLLIN B., *Jak żyć dzisiaj Regułą św. Benedykta*, przekł. S. WIRPSZANKA, Kraków 2001.
- STABIŃSKA J., *Rok łaski Pańskiej*, „Cenobium” 5 (1993), s. 25–52.
- SZYMULA M., *Duchowe przestanie św. Benedykta – patrona Europy światłem dla duchowości współczesnego chrześcijanina*, [w:] *Duchowość współczesnego człowieka w świetle globalizacji i edukacji*, red. S. URBAŃSKI, Warszawa 2000 (Mistyka Polska), s. 103–124.
- VAGAGGINI C., *Teologia. Pluralizm teologiczny*, przekł. J. PATRYKA, Kraków 2005.
- ZATORSKI W., *Komentarz do Reguły św. Benedykta*, Kraków 2012.
- ZATORSKI W., *Lectio divina*, „Cenobium” 12 (1998), s. 47–60.

Literatura pomocnicza

- ADAMSKI F., *Sekularyzacja kultury*, [w:] *Moralność chrześcijańska*, Poznań–Warszawa 1987 (Kolekcja Communio, 2), s. 286–294.

- ADAMSKI F., *Pokora podstawą życia chrześcijańskiego*, Poznań 1915.
- ASHLEY B.M., *Życ prawdziw w miłości. Biblijne wprowadzenie do teologii moralnej*, przekł. M. WÓJCIK, Poznań 2008.
- ATANAZY ALEKSANDRYJSKI, *Żywot św. Antoniego*, przekł. E. DĄBROWSKA, [w:] TENŻE, *Święty Antoni. Żywot. Pisma ascetyczne*, ŻrMon 35, 2008, s. 77–154.
- AU W., *Droga serca*, przekł. A. JUCHNIEWICZ, Kraków 1998.
- AUGUSTYN, *O Trójcy Świętej*, przekł. M. STOKOWSKA, POK 25, Poznań 1963.
- BABINI E., *Doświadczenie chrześcijańskie a teologia duchowości*, [w:] A.M. SICARI, *Życie duchowe chrześcijanina*, przekł. M. BRZEZINKA, Poznań 1999, s. 7–83.
- BALLESTRERO A., *Wiara, nadzieja i miłość drogą do świętości*, przekł. J.E. BIELECKI, Kraków 2000.
- BALTHASAR H.U., VON, *Teologia misterium paschalnego*, przekł. E. PIOTROWSKI, Kraków 2001.
- BARTNIK CZ., *Dogmatyka katolicka*, t. 2, Lublin 2003.
- BARTYZEL A.J., *Dynamizm cnót teologicznych w życiu Sługi Bożej Pauli Zofii Tajber*, Kraków 2000.
- BENEDYKT XVI / J. RATZINGER, *Formalne zasady chrześcijaństwa*, przekł. W. SZYMONA, Poznań 2009.
- BERNARD CH.A., *Teologia spirituale*, Roma 1982.
- BŁAŻEJAK J., *Miłość w ujęciu Sługi Bożego ks. Franciszka Blachnickiego*, Warszawa 2006.
- BORST J., *Metodo semplice di preghiera contemplativa*, Bologna 1979.
- BORYNA K., *Ciągłość formacji kapłańskiej. Studium według Dokumentów Nauczycielskiego Urzędu Kościoła od Soboru Watykańskiego II do VIII Zwyczajnego Synodu Biskupów*, Lublin 1992.
- BOUYER L., *Duch Święty Pocieszyciel. Duch Święty i życie w łasce*, przekł. A. LIDUCHOWSKA, Kraków 2000.

- BOUYER L., *Wprowadzenie do życia duchowego. Zarys teologii ascetycznej i mistycznej*, przekł. L. RUTKOWSKA, Warszawa 1982.
- BRODZIAK W., *Trynitarny wymiar życia duchowego człowieka w nauczaniu Jana Pawła II w latach 1978–1998*, Ełk 2004.
- CHMIELEWSKI M., *Duchowość*, [w:] *Leksykon duchowości katolickiej*, red. M. CHMIELEWSKI, Lublin–Kraków 2002, s. 226–232.
- CHMIELEWSKI M., *Życie duchowe*, [w:] *Leksykon duchowości katolickiej*, red. M. CHMIELEWSKI, Lublin–Kraków 2002, s. 975–978.
- CONGAR Y., *Wierzę w Ducha Świętego*, przekł. L. RUTOWSKA, t. 2, Warszawa 1995.
- COURTH F., *Bóg trójjedynej miłości*, przekł. M. KOWALCZYK, Poznań 1997.
- CYPRIAN, *O upadłych*, przekł. J. CZUJ, [w:] ŚW. CYPRIAN, *Pisma*, t. 1, POK 19, s. 194–223.
- D'AMORE G., *Owoce Ducha Świętego*, przekł. W. SZYMONA, Kraków 2010.
- DALBESIO A., *Duch Święty. W Nowym Testamencie, w Kościele, w życiu chrześcijańskim*, przekł. K. MADEL, Kraków 2001.
- DRĄCZKOWSKI F., *Kościół Agape według Klemensa Aleksandryjskiego*, Lublin 1996.
- DUCRUET B., *Pokora według św. Benedykta*, przekł. J. PAKULSKA, Kraków 2000.
- DUCRUET B., *Walka duchowa według św. Benedykta*, przekł. S. FILIPOWICZ, Warszawa 2008.
- EWAGRIUSZ Z PONTU, *Do mnichów mieszkających we wspólnotach*, przekł. M. GRZELAK, [w:] TENŻE, *Pisma ascetyczne*, t. 1, ŻrMon 18, 1999, s. 285–297.
- EWAGRIUSZ Z PONTU, *Napomnienie dla dziewicy*, przekł. M. GRZELAK, [w:] TENŻE, *Pisma ascetyczne*, t. 1, ŻrMon 18, s. 301–306.
- EWAGRIUSZ Z PONTU, *Pouczenie*, przekł. M. GRZELAK, [w:] TENŻE, *Pisma ascetyczne*, t. 2, ŻrMon 36, 2005, s. 141–147.

- EWAGRIUSZ Z PONTU, *Traktat dla Eulogiusza mnicha*, przekł. M. GRZELAK, [w:] TENŻE, *Pisma ascetyczne*, t. 2, ŻrMon 36, 2005, s. 78–130.
- GARRIGOU-LAGRANGE R., *Trzy okresy życia wewnętrznego wstępem do życia w niebie*, przekł. T. LANDY, Niepokalanów 2001.
- GIERTYCH W., *Jak żyć łaską. Płodność Boża w czynach ludzkich*, Kraków 2006.
- GNILKA J., *Piotr i Rzym*, Kraków 2002.
- GOGOLA J., *Kierownictwo duchowe*, Kraków 1999.
- GOGOLA J., *Od objawienia do zjednoczenia*, Kraków 2005.
- GOGOLA J., *Teologia komunii z Bogiem*, Kraków 2001.
- GRESHAKE G., *Życie silniejsze niż śmierć. O nadziei chrześcijańskiej*, przekł. J. KUBASZCZYK, Poznań 2010.
- GRANAT W., *Śmierć Jezusa Chrystusa na krzyżu jako misterium zbawcze*, [w:] *Jezus Chrystus. Historia i tajemnica*, red. W. GRANAT, E. KOPEĆ, Lublin 1984, s. 226–246.
- GWIAZDA P., *Życie kontemplacyjne – powołanie najwyższe i powszechne w doktrynie św. Grzegorza Wielkiego*, [w:] *Duchowość osób powołanych*, red. S. URBAŃSKI, M. SZYMULA, Warszawa 2002 (Mistyka Polska), s. 144–160.
- HANC W., *Maryja w zbawczym planie trójjedynego Boga*, „Ateneum Kapłańskie” 3 (110) 1988, s. 381–394.
- JAN CHRYZOSTOM, *Dialog o kapłaństwie 5*, przekł. W. KANIA, Kraków 1982.
- JAN OD KRZYŻA, *Droga na Górę Karmel*, [w:] *Dzieła*, przekł. B. SMYRNAK, Kraków 1998, s. 140–401.
- JAN OD KRZYŻA, *Noc ciemna*, [w:] *Dzieła*, przekł. BERNARD OD MATKI BOŻEJ, Kraków 1975, s. 379–519.
- JASIŃSKI A., „*Nikt nie ma większej miłości*” (J 15,13). *Jezus Chrystus źródłem miłości*, [w:] *Miłość w postawie ludzkiej woli*, red. W. SŁOMKA, Lublin 1993 (Homo meditans, 8), s. 65–90.

- KASPER W., *Jezus Chrystus*, przekł. B. BIAŁECKI, Warszawa 1983.
- KIJAS J., *Rola Ducha Świętego w przeobstwieciu człowieka*, „*Analecta Cracoviensia*” XXXII (2000), s. 131–141.
- KLEMENS ALEKSANDRYJSKI, *Kobierce*, przekł. Z. PLISZCZYŃSKA, t. 1–2, Warszawa 1994.
- KOSTECKI R., *Tajemnica współżycia z Bogiem*, Kraków 1983.
- KRÓL L., *Wpływ cnót teologalnych na życie duchowe według bł. Józefa Sebastiana Pelczara (1842–1924)*, [w:] *Duchowość przelotom wieków*, red. S. URBAŃSKI, M. SZYMULA, Warszawa 2000, s. 310–325.
- KUDASIEWICZ J., *Chrystus odwołuje się do „serca”*, [w:] JAN PAWEŁ II, *Mężczyzną i niewiastą stworzył ich. Chrystus odwołuje się do „serca”*, t. 2, Lublin 1987, s. 133–142.
- KUDASIEWICZ J., *Matka Odkupiciela. Medytacje biblijne*, Kielce 1996.
- ŁYDKA W., *Miłość na wzór Ojca Niebieskiego*, [w:] *Miłość w postawie ludzkiej woli*, red. W. SŁOMKA, Lublin 1993 (*Homo meditans*, 8), s. 51–64.
- MACHNIAK J., *Mistyczny wymiar duchowości chrześcijańskiej*, [w:] *Teologia duchowości katolickiej*, red. ZBIOROWA, Lublin 1993, s. 316–331.
- MARCHETTI A., *Zarys teologii życia duchowego*, przekł. J. BIELECKI, t. 1, Kraków 1996.
- MARTINI C.M., *Wyznania Piotra*, przekł. D. PROKULSKA, Kraków 1999.
- MEHL R., *Postawy moralne*, przekł. L. RUTOWSKA, Warszawa 1973.
- MERTON T., *Pokój monastyczny*, [w:] *Szukanie Boga. Wybór pism Tomasa Mertona*, przekł. A. ŚWIDERKÓWNA, Kraków 1988, s. 240–303.
- NEUNER P., *Podręcznik teologii dogmatycznej*, przekł. W. SZYMONA, Kraków 1999.
- NAGÓRNY J., *Z wiary miłość i nadzieja*, Lublin 2009.

- NIEMIROWSKI T., *Od poczęcia do przeobstwienia. Zarys teorii rozwoju człowieka*, Płock 2008.
- NOWAK S., *Teologiczna struktura życia wewnętrznego – cnoty teologiczne i moralne oraz dary Ducha Świętego*, [w:] *Kultura życia wewnętrznego*, red. J. KRUCINA, Wrocław 1983, s. 107–121.
- OGÓREK P., *Czym jest świętość?*, Kraków 1982.
- OGÓREK P., *Mistyka według Mertona*, Warszawa 1996.
- OLECH W., *Polska teologia nadziei w okresie posoborowym*, Lublin 2009.
- OTTO R., *Świętość*, przekł. B. KUPIS, Warszawa 1968.
- PEŁKA E., *Współofiara z Chrystusem*, [w:] *Pascha nostrum. Wieczera Pańska w życiu wspólnoty wiernych*, red. J. CHARYTAŃSKI, Poznań–Warszawa–Lublin 1966, s. 102–125.
- PINCKAERS S.T., *Życie duchowe chrześcijanina według św. Pawła i św. Tomasza z Akwinu*, przekł. A. FABIŚ, Poznań 1988.
- PIWNICKI M., *Świętość w codzienności. Świętość chrześcijanina w ujęciu ks. Franciszka Blachnickiego (1920–1998)*, Warszawa 2013.
- POLICARPO D.J., *Maryja a duchowość chrześcijańska*, przekł. L. BALTER, [w:] *Duchowość chrześcijańska*, red. L. BALTER, Poznań 1995, s. 108–111.
- POTTERIE I., DE LA, *Modlitwa Jezusa*, przekł. B. Piotrowska, Kraków 1996 (Myśl teologiczna).
- PRYSZMONT J., *U podstaw chrześcijańskiej formacji moralnej*, Częstochowa 1987.
- PRZYBYLSKI B., *Macierzyństwo Maryi i Kościoła*, „Ateneum Kapłańskie” 3 (63) 1961, s. 195–200.
- PRZYBYLSKI B., *Przedmowa*, [w:] *Napełnieni Duchem Świętym*, red. B. PRZYBYLSKI, Poznań 1982, s. VII–XI.
- PRZYBYLSKI B., *Teologia życia wewnętrznego w języku współczesnym*, „Ateneum Kapłańskie” 2 (85) 1975, s. 159–167.

- RATZINGER J., *Nowa pieśń dla Pana*, przekł. J. ZYCHOWICZ, Kraków 2005.
- RATZINGER J., *Patrzyć na Chrystusa*, przekł. J. MARECKI, Kraków 2005.
- ROGALEWSKI T., *Teologiczne podstawy życia chrześcijańskiego w nauczaniu Założyciela i Odnowiciela Zgromadzenia Księża Marianów*, Lublin–Warszawa 1997 (Studia Marianorum, 1).
- RÓŻYCKI J., *Mała summa pośrednictwa maryjnego*, „Ateneum Kapłańskie” 1 (58) 1959, s. 63–79.
- RUSECKI M., *Antropologia paschalna*, [w:] *Instaurare omnia in Christo. O zbawieniu, teologii, dialogu i nadziei*, red. P. KANTYK, Lublin 2006, s. 289–298.
- RYŁKO J., *Naśladowanie Chrystusa w wizji moralności chrześcijańskiej*, „Seminare” 10 (1994), s. 93–106.
- SALMANN E., *Daleka bliskość chrześcijaństwa*, przekł. B. SAWICKI, Kraków 2005.
- SANTORSKI A., *Duchowość sakramentów chrześcijańskiej inicjacji*, [w:] *Teologia duchowości katolickiej*, red. M. IGIELSKI, Lublin 1993.
- SANTORSKI A., *Droga życia wewnętrznego*, Warszawa 1997.
- SCHÖNBORN CH., *Bóg zesłał Syna swego. Chrystologia. Podręcznik Teologii Katolickiej*, przekł. i red. L. BALTER, Poznań 2002.
- SCHÖNBORN CH., *Podstawowe prawdy nauki Kościoła o grzechu pierwotnym*, [w:] CH. SCHÖNBORN, A. GÖRRES, R. SPACMANN, *Grzech pierwotny w nauczaniu Kościoła*, przekł. J. ZYCHOWICZ, Poznań 1997, s. 51–78.
- SEAMANDS D.A., *Uzdrowienie zranionych uczuć*, przekł. J. MARCOL, Kraków 1992.
- SEMENENKO P., *Życie wewnętrzne*, Lwów 1931.
- SICARI A., *Życie duchowe chrześcijanina*, przekł. M. BRZEZINKA, Poznań 1999.

- SIKORSKI D., *Godność człowieka, jej podstawy i uprawnienia*, [w:] J. KO-
WALSKI, D. SIKORSKI, G. ŚLĘZAK, *Poznać człowieka w Chrystusie.*
Jan Paweł II o godności ludzkiej, Częstochowa 1983, s. 13–106.
- SŁOMKOWSKI A., *Dowartościowanie prawdy o Duchu Świętym na Soborze Watykańskim II*, [w:] *Z zagadnień kultury chrześcijańskiej*, red. K. WOJTYŁA, P. KAŁWA, E. MATERSKI, Lublin 1973, s. 21–34.
- SŁOMKOWSKI A., *Kierownictwo duchowe jako pomoc w rozwoju życia łaski*, „Ateneum Kapłańskie” 1 (57) 1958, s. 77–88.
- SŁOMKOWSKI A., *Prawda o Duchu Świętym na II Soborze Watykańskim*, „Ateneum Kapłańskie” 1 (80) 1973, s. 59–73.
- SŁOMKOWSKI A., *Teologia życia duchowego w świetle Soboru Watykańskiego II*, Ząbki 2000.
- SOKOŁOWSKI P., *Objawiona miłość*, Lublin 2011.
- SUENENS L.J., *Kim jest Ona? Synteza mariologii*, przekł. A. WIECZOREK, Warszawa 1988.
- SUTTER M., DE, A. CAPRIOLI, *Speranza*, [w:] *Dizionario Enciclopedico di spritualita*, t. 3, Roma 1990, s. 2361–2369.
- SZCZUPAŁ A., *Rola miłości w formacji życia duchowego chrześcijanina*, [w:] *Świętość chrześcijanina*, red. S. URBAŃSKI, W. GAŁAZKA, Warszawa 2012 (Mistyka Polska), s. 430–445.
- TANQUAREY A., *Zarys teologii ascetycznej i mistycznej*, przekł. P. MAŃKOWSKI, Kraków 1949.
- TERTULIAN, *O pokucie*, przekł. E. STANULA, [w:] TENŻE, *Wybór pism*, PSP 5, s. 175–192.
- TRUHLAR C.V., *Labor christianus*, Roma 1961.
- TATAR M., *Chrześcijańska nadzieja jako czynnik rozwoju człowieka i świata w encyklice Spe salvi Benedykta XVI*, „Warszawskie Studia Teologiczne” 2 (XXII) 2009, s. 121–133.
- TYMCZAK A., *Uczestnictwo Najświętszej Maryi Panny w ofierze krzyżowej*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 6 (13) 1960, s. 436–448.

- TYRAWA J., *Duchowość eucharystyczna*, [w:] *Eucharystia*, red. J. KRUCI-NA, Wrocław 1987, s. 97–122.
- URBAŃSKI S., *Formacja życia duchowego w ujęciu głównych przedstawicieli szkoły zmartwychwstańskiej*, Warszawa 1988.
- URBAŃSKI S., *Medytacja według św. Jana od Krzyża*, Ateneum Kapłańskie 1 (122) 1994, s. 269–282.
- URBAŃSKI S., *Rozwój duchowy*, [w:] *Leksykon duchowości katolickiej*, red. M. CHMIELEWSKI, Lublin–Kraków 2002, s. 765–766.
- URBAŃSKI S., *Etapy rozwoju życia duchowego*, [w:] *Teologia duchowości katolickiej*, red. ZBIOROWA, Lublin 1993, s. 263–305.
- URBAŃSKI S., *Miłość i przebaczenie fundamentem życia duchowego*, [w:] *Świętość chrześcijanina*, red. S. URBAŃSKI, W. GAŁĄZKA, Warszawa 2012 (Mistyka Polska), s. 126–135.
- URBAŃSKI S., *Teologia modlitwy*, Warszawa 1999 (Mistyka Polska).
- URBAŃSKI S., *Teologia życia mistycznego. Studium polskiej mistyki (1914–1939)*, Warszawa 1999 (Mistyka Polska).
- URBAŃSKI S., *Wiara w modlitwie chrześcijańskiej*, [w:] *Wiara w postawie ludzkiej*, red. W. SŁOMKA, Lublin 1991 (Homo meditans, 6), s. 239–254.
- URBAŃSKI S., *Zatopieni w Bogu. Mistycy polscy*, Warszawa 1999 (Mistyka Polska).
- URBAŃSKI S., *Współczesne ujęcie mistyki*, [w:] *Duchowość przelomu wieków*, red. S. URBAŃSKI, M. SZYMULA, Warszawa 2000 (Mistyka Polska), s. 105–127.
- VAGAGGINI C., *Teologia. Pluralizm teologiczny*, przekł. J. PATRYKA, Kraków 2005.
- WITEK S., *Teologia życia duchowego*, Lublin 1986.
- WĄTROBA J., *Permanentna formacja duchowa kapłanów*, Częstochowa 1999.
- WERBIŃSKI I., *Jedność i wielość duchowości*, [w:] *Teologia duchowości katolickiej*, red. ZBIOROWA, Lublin 1993, s. 70–84.

- WERON E., *Asceza w życiu ludzi świeckich. Drogi wyrzeczenia i ofiary*, „Collectanea Theologica” 4 (60) 1990, s. 140–146.
- WERON E., *Charyzmaty i ludzie świeccy*, „Ateneum Kapłańskie” 1 (65) 1973, s. 150–161.
- WERON E., *Dojrzałość chrześcijanina. Dary i owoce Ducha Świętego*, Ząbki 2003.
- WERON E., *Modele pobożności maryjnej współczesnych ruchów odnowy*, „Collectanea Theologica” 3 (63) 1993, s. 131–138.
- WERON E., *Modlitwa chrześcijańska*, Poznań 2002.
- WERON E., *Praca a doskonałość chrześcijańska*, [w:] *Ku odnowie życia wewnętrznego*, red. E. WERON, Poznań–Warszawa 1972, s. 247–292.
- WERON E., *Teologia życia wewnętrznego ludzi świeckich*, Poznań–Warszawa 1980.
- WIDER D., *Duchowość dla wszystkich*, Kraków 2001.
- WIDER D., *Dynamizm miłości w relacji z innymi*, Kraków 1999 (Formacja zakonna, 5), s. 35–98.
- WIDER D., *Na zawitych ścieżkach życia*, Kraków 2002.
- WIDER D., *Zapatrzeni w Chrystusa*, Kraków 2003.
- WILCZYŃSKI K., *Chrystus pośrednikiem w widzeniu kontemplacyjnym w ujęciu Klemensa Aleksandryjskiego*, Katowice 2016.
- WYSZYŃSKI S., *Ojciec nasz*, Warszawa 1997.
- ZARZYCKI S., *Apostolski charakter modlitwy*, Lublin 2000 (Homo orans), s. 202–205.
- ZATORSKI W., *Osoba kluczem do zrozumienia chrześcijańskiego życia*, „Cenobium” 4 (1993), s. 21–31.
- ZBICIAK J., *Powszechne powołanie do kontemplacji*, Lublin 1991 (Homo meditans, 2), s. 187–197.
- ZELEK A., *Czym jest świętość?*, Ząbki 2005.
- ŻYCHLIŃSKI A., *Teologia życia wewnętrznego*, Kielce 1947.

Wstęp

Współczesny człowiek odczuwa pragnienie świętości. Mimo zjawiska dechrystianizacji i krytycznego nastawienia wobec nauczania Kościoła, to ostatnie zajmuje uprzywilejowane miejsce we wszelkich wysiłkach dążących do jednoczenia ludzi pomiędzy sobą. Człowiek bowiem, jak mówi św. Jan Paweł II, nie może siebie do końca zrozumieć bez Chrystusa (por. RH 8; KDK 22). Dlatego jedynie w świetle Objawienia może odnaleźć zrozumienie tego, kim jest, oraz do czego został powołany. Sobór Watykański II z naciskiem wskazuje na powszechne powołanie do świętości (por. KK 40), do prowadzenia głębokiego życia duchowego. Zatem wezwanie to posiada charakter powszechny, zarówno pod względem czasu, jak i kondycji życia każdego człowieka. Tym samym wydaje się ciągle aktualne podejmowanie tematu dotyczącego życia duchowego, w którym człowiek nawiązuje osobową relację z Bogiem, aż do osiągnięcia jej najgłębszego przeżywania w mistycznej jedności. Chrześcijanin powinien więc pielęgnować swoją miłość i pogłębiać formację wiary przez odpowiednio dla siebie dobrane formy realizacji życia duchowego.

Na przestrzeni wieków za pośrednictwem wybranych osób Bóg objawił Kościołowi możliwość postępu duchowego, który prowadzi do ostatecznego zjednoczenia z Nim w pełni miłości. Są nimi błogosławieni i święci wyniesieni przez Kościół na ołtarze, którzy pozostawili po sobie nie tylko opinię świętości, ale także spuściznę literacką będącą świadectwem

rozwoju ich życia duchowego i zdobytej na ten temat wiedzy. Niestety, trzeba zaznaczyć, że proces wzrostu duchowego dla wielu chrześcijan jest tematem obcym lub błędnie przez nich rozumianym. Jednak jedyną drogą do zjednoczenia z Bogiem, do którego dążymy, jest rozwój wewnętrzny.

Pomocą na niej jest nauczanie oraz dorobek pisarski ludzi biorących na siebie odpowiedzialność za rozwój życia duchowego chrześcijan. Wśród nich na uwagę zasługuje świadectwo o. Piotra Wojciecha Rostworowskiego, benedyktyna z opactwa tynieckiego, a następnie kameduły z Kongregacji Monte Corona. Uważa on, zgodnie z nurtem duchowości monastycznej, że ten sposób życia ukrywa w sobie siłę odnowy życia duchowego dla czasów współczesnych i dla przyszłości. Uzdalnia człowieka do odrzucenia propozycji niezgodnych z wyznawaną wiarą, prowadzących na manowce życia duchowego. Można powiedzieć, że głównym pragnieniem o. Rostworowskiego była troska o życie duchowe wierzących.

Na jego życie i pozostawione piśmiennictwo rzucają światło słowa napisane przez Tomasza Mertona, będące dobrą charakterystyką współczesnego mnicha. Autor ten we wstępie do książki *Pokój monastyczny*, stwierdził, iż zawarte w niej treści przedstawiają „dawny ideał monastyczny w jego współczesnym kontekście nie po to, by szukać kompromisu z naszą epoką, ale w głębokim przeświadczeniu, że świadectwo mnicha jest dzisiaj równie ważne jak niegdyś, a może nawet ważniejsze”¹. Współczesny mnich, jak dalej wskazuje cytowany trapista, „nie jest człowiekiem, który ucieka od okropności grzesznego

¹ T. MERTON, *Pokój monastyczny*, [w:] *Szukanie Boga. Wybór pism Tomasza Mertona*, przekł. A. ŚWIDERKÓWNA, Kraków 1988, s. 241.

świata, by schronić się w klasztorną niewinność, wolną od wszelkiej odpowiedzialności i pełną zadowolenia z siebie. Pokój monastyczny jest pokojem zmartwychwstania. A zatem jak Chrystus, przed zmartwychwstaniem, musi zejść najpierw do otchłani z Nim i z miłości do Niego. Wówczas dopiero staje się mnich naprawdę człowiekiem swojej współczesności. Dopiero w zjednoczeniu z Chrystusem będzie mógł mówić o pokoju swoim współczesnym z nadzieją, że głos jego zostanie usłyszany. A któż odważy się powiedzieć, iż za taką cenę nie zasłużył on na to, by chciano go słuchać?”².

W tytule pracy przy nazwisku o. Piotra Rostworowskiego pojawiają się skróty OSB i EC. To skróty nazw wspólnot monastycznych, do których należał. Jako benedyktyn po nazwisku umieszczał skrót OSB (*Ordo Sancte Benedicti*), natomiast po złożeniu profesji kamedulskiej 4 kwietnia 1972 r. stał się pełnoprawnym członkiem zgromadzenia Kamedułów Eremitów Kongregacji Monte Corona (*Eremitae Camaldulenses*), w skrócie EC. Stąd decyzją wydawcy jego dzieł, czyli Wydawnictwa Benedyktynów w Tyńcu, postanowiono zamieszczać przy nazwisku o. Piotra Rostworowskiego obydwie skróty (OSB/EC), z zaznaczeniem, w których latach był benedyktyinem, a w których kamedułą³.

Aby w pełni zrozumieć życie oraz wielkość dorobku, jaki po sobie pozostawił polski benedyktyn, kameduła, a nade wszystko człowiek duchowy, należy prześledzić jego życiorys. Wojciech Jan (w zakonie Piotr) Rostworowski urodził się

² Tamże, s. 243–244.

³ Zob. W. ZATORSKI, *Publikacja pism o. Piotra*, „Cenobium” 21 (2005), s. 241.

12 września 1910 r. w rodzinie ziemiańskiej. Swoją edukację w gimnazjum zakończył w roku 1928 zdaniem egzaminu maturalnego. W międzyczasie, w roku 1924, umarła jego matka. W roku 1929 skończył kurs podchorążych i udał się na studia do Paryża. Rok później postanowił poświęcić swe życie wyłącznie Bogu i wstąpił do nowicjatu benedyktynów w opactwie Zevenkerken w Belgii. W 1934 r. rozpoczął studia teologiczne w Rzymie w benedyktyńskim kolegium św. Anzelma. Święcenia prezbiteratu przyjął w 1937 r. i został skierowany do tworzącej się wtedy w Polsce filii jego opactwa, w Rabce. Dwa lata później rozpoczął życie monastyczne w Tyńcu. W pierwszym roku II wojny światowej został tam mistrzem nowicjatu, a sześć lat później proboszczem tynieckiej parafii. W latach 1951–1959 pełnił funkcję przeora, zastępując o. Karola van Oosta OSB, który tworzył wskrzeszony po 123 latach kasaty klasztor tyniecki. W roku 1963 o. Rostworowski zaangażował się w pomoc pewnej czeskiej rodzinie w zorganizowaniu jej nielegalnego wyjazdu do USA. Sprawa została wykryta i władze Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej skazały o. Piotra na cztery lata więzienia. Karę odbył w latach 1966–1967 i po prawie dwóch latach został zwolniony oraz oczyszczony z zarzutów. Od stycznia 1968 r. pełnił funkcję przeora kamedulskiego eremu na Złotej Górze pod Krakowem. Podlegał mu także reaktywowany po wojnie erem w Bieniszewie koło Konina. Ojciec Rostworowski pełnił ponadto funkcję wikariusza generalnego całej kongregacji kamedułów eremitów. Profesję kamedulską złożył 4 kwietnia 1972 r., a w latach 1983–1986 był przeorem w klasztorze w Noli we Włoszech. Po tej kadencji rozpoczął posługę w Kolumbii, gdzie był odpowiedzialny za nową fundację kamedulską. W roku 1992 został przeniesiony ponownie

do Włoch, do eremu w Pascelupo (Monte Cucco). Następnie w 1993 r. wrócił do Kolumbii. W następnym roku osiadł w ostatecznym miejscu swojego pobytu, a mianowicie w eremie Tuscolano we Frascati we Włoszech (obecnie Eremo Tuscolano – Monte Porzio Catone), będącym od 1861 r. domem generalnym kongregacji kamedułów eremitów, podjął tam życie rekluza. Ciężko zachorował i 30 kwietnia 1999 r. zmarł⁴.

Zawartość pozostawionego przez niego dorobku piśmienniczego pozwala postawić pytanie o koncepcję życia wewnętrznego, która zajmuje główne miejsce w jego doktrynie duchowej. Teksty, których jest autorem, są prześląknięte troską o rozwój wewnętrzny wierzących, dlatego zawarta w nich wizja życia duchowego jest przepojona troską o powrót człowieka do jedności z Bogiem, którą On przewidział dla człowieka w Chrystusie od samego stworzenia. Sięgamy tu do doświadczenia człowieka, który przeszedł traumatyczne wydarzenia dramatu wojny i restrykcji powojennych, jak również prześladowań ze strony komunistycznego aparatu władzy. A jednocześnie człowieka zaangażowanego w odnowę życia duchowego, mnicha otwartego na relacje z ludźmi, dla których stawał się duchowym towarzyszem. To mnich, teolog, pisarz i człowiek całkowicie oddany Bogu⁵.

Tytuł niniejszej książki: *Życie duchowe chrześcijanina na podstawie piśmiennictwa o. Piotra Rostworowskiego OSB/EC* zobowiązuje do przebadania myśli teologicznej tego autora

⁴ Zob. M. FLORKOWSKA, *Ojciec Piotr. Benedyktyn–Kameduł–Rekluz*, Kraków 2004; TENŻE, *Być prochem w ręku Boga. Ojciec Piotr Rostworowski*, Kraków 2013.

⁵ Zob. W. ZATORSKI, *Publikacje pism O. Piotra*, s. 237–242.

w oparciu o istniejące źródła archiwalne. Trzeba podkreślić, że o. Piotr Rostworowski nie przygotowywał tekstów w wersji wydawniczej ani nie angażował się w ich poprawianie do druku. Stanowiło to pewną przeszkodę w ich publikowaniu. Świadczy o tym uwaga w liście adresowanym do Olgi Bałucińskiej z 12 października 1995 r., na temat jednej z konferencji: „Nie wiem, czy by nie było lepiej wydrukować ją w jakimś czasopiśmie, bo temat specjalistyczny i dyskusyjny bardziej się do tego nadaje. Ale to zostawiam do decyzji drogiego Ojca Włodzimierza”⁶. Na innym miejscu w tym samym liście pisze: „Skryptu o kierownictwie duchowym nie można drukować, bo to jest praca uczniowska, absolutnie nie na poziomie dzisiejszych prac na ten temat”⁷. A co do tekstów będących zapisem nagrań na taśmach magnetofonowych wyraża się o. Piotr następująco: „Obydwa teksty *Ojciec nasz* nie są do druku. Konferencja ta do sióstr nigdy nie była napisana, a to jest konieczny warunek, aby tekst mógł być drukowany. Siostry chwyciły ją z taśmy. A tekst prosto z taśmy nigdy nie powinien być drukowany. Konferencjonista musi go najpierw przerobić, aby mógł być dany do ręki czytelnika”⁸. Pewnym zakończeniem procesu podejmowania decyzji o druku pism o. Piotra jest fragment z listu do Mariusza Rafała Cybuli, w którym kameduła pisze: „Jeśli chodzi o wydanie ich [tekstów], to wszystkie pozwolenia na to otrzymał o. Włodzimierz Zatorski OSB, który w tym współpracuje ściśle z p. Olgą Bałucińską”⁹.

⁶ Zob. tamże, s. 238.

⁷ Tamże, s. 239.

⁸ Tamże.

⁹ Tamże, s. 241.

Znamienny jest zapis zawarty w zeszycie zawierającym medytację do Psalmu 117, obszerny komentarz do 1 Listu do Koryntian i części Listu do Rzymian, pochodzącą z czasu jego pobytu w Eremie we Frascati: „Nic tu nie zostało napisane z myślą o ewentualnym wydrukowaniu. Taka myśl nie byłaby zgodna z duchem rekluzji. Moja myśl pomaga sobie tylko w szukaniu Boga pismem. Tak również czynił błogosławiony Paweł Giustiniani”¹⁰. Podejście ujawnione w powyższym cytacie sytuuje go w nurcie autokenotycznym, który jest przeciwny intelektualizmowi w duchowości monastycznej. Jednocześnie, podejmując pewną polemikę, można stwierdzić, iż wspomniany Piotr Giustiniani pozostawił po sobie liczne pisma i zostały one w większości opublikowane. Sam o. Piotr skwapliwie przechowywał swoje notatki, które spisywał bardzo starannie, często zachowując datację i zapisując adresatów. A zatem można wysnuć wniosek, iż jeśli jego pisanie pomagało mu w szukaniu Boga, to również dla przyszłych czytelników będzie pomocne. I to stwierdzenie nadaje wszelkim badaniom spuścizny piśmienniczej o. Rostworowskiego szczególny sens. Stąd zadaniem tej pracy jest odczytanie i odnalezienie w jego tekstach doktryny życia duchowego, jej wydobywanie i przybliżenie współczesnym czytelnikom tej myśli dotyczącej ducha.

Pozostawiona spuścizna piśmiennicza o. Piotra Rostworowskiego charakteryzuje się bogactwem gatunków literackich i form zapisu. Mamy tu do czynienia z rękopisami, maszynopisami i plikami elektronicznymi. Ewolucja w zapisie wynikała z rozwoju techniki i dostępności nowych jego form.

¹⁰ P. ROSTWOROWSKI, *Komentarz do 1 Listu do Koryntian*, PWR XXXIX-1, s. 1.

Dysponujemy dziś pewnym materiałem drukowanym, który w większości został opublikowany w ostatnich latach, gdyż za życia o. Rostworowskiego ukazało się tylko kilka tekstów. Do zebrania i opracowania zbioru tekstów napisanych przez tego autora przyczyniła się inicjatywa benedyktynów z opactwa w Tyńcu, którzy w roku 2000 podjęli decyzję o opracowania zbioru, między innymi tekstów autorstwa o. Piotra. Osobami, które położyły największy wkład w ich zebranie i opracowanie, byli: o. Konrad Małys OSB, o. Maciej Bielawski OSB oraz Janusz Waclaw Koralewski, który opracował sposób jego uporządkowania i zredagowania¹¹.

Źródła zostaną omówione w następującym porządku: najpierw, w porządku chronologicznym, zostaną uwzględnione pozycje książkowe. Publikacje te nie mają charakteru podręczników, w których o. Piotr Rostworowski systematyzowałby swe wypowiedzi. Znajdziemy tu artykuły umieszczone w czasopismach: *Znak*, *Przewodnik Katolicki* i *Cenobium*, artykuły z pracach zbiorowych wydawanych przez Wydawnictwo Benedyktynów w Tyńcu, a które zostały opublikowane za życia tego autora. Obecnie część jego spuścizny piśmienniczej jest publikowana w formie książkowej przez to samo wydawnictwo. Źródła niepublikowane, zachowane w maszynopisach i rękopisach, oraz nagrania na taśmach magnetofonowych stanowią kolejny zasób w pozostawionej przez o. Piotra spuściznie. Trzeba podkreślić, że na przestrzeni około 60. lat wygłosił liczne konferencje i wykłady związane tematycznie z zagadnieniami życia duchowego. Opublikowane książki stanowią zaledwie

¹¹ Zob. J.W. KORALEWSKI, *Archiwalia i spuścizna rękopiśmienna O. Piotra Rostworowskiego OSB/Er. Cam*, „*Cenobium*” 21 (2005), s. 19–21.

część zachowanego materiału, dlatego też w badaniach należało się oprzeć na źródłach archiwalnych.

Obszerną ich grupę stanowią komentarze do poszczególnych fragmentów Pisma Świętego lub całych ksiąg biblijnych. Ojciec Rostworowski jest autorem tłumaczenia Pieśni nad Pieśniami w Biblii Tysiąclecia. Jego teksty komentujące fragmenty Biblii mają charakter medytacji, rozważań, modlitw, homilii lub krótkich sentencji. Te ostatnie posłużyły do wydania drukiem jego wybranych myśli i powiedzeń¹². Teksty te były redagowane w różnych językach, w zależności od tego, do kogo miał mówić lub w jakim kraju w danym czasie przebywał: polskim (te materiały stanowią większość zachowanych źródeł), włoskim, hiszpańskim i francuskim. Na podstawie źródeł spisanych w języku hiszpańskim powstała w 2007 r. praca magisterska na Papieskim Wydziale Teologicznym w Warszawie, której autorem jest ks. Pedro Ardila Jose Guzman, *Duchowość monastyczna według o. Piotra Rostworowskiego na podstawie konferencji wygłoszonych do mnichów kamedulskich w Kolumbii w latach 1986–1994*.

Kolejną grupę źródeł stanowią nauki rekolekcyjne. W nich zawarte są myśli na konkretne tematy związane z życiem duchowym, jego przeżywaniem i procesem dążenia do świętości. W tych naukach zawarta jest myśl teologiczna o. Rostworowskiego ukierunkowana na przybliżanie drogi formacji życia duchowego i wskazywanie metod pomagających w drodze

¹² Zob. O. PIOTR ROSTWOROWSKI, *Myśli. Powiedzenia. Anegdoty*, oprac. M. FLORKOWSKA, Kraków 2004. Kolejne wydanie tej pozycji, rozszerzone, pochodzi z roku 2015: TENŻE, *Medytacje o starości*, Kraków 2007, s. 86–141.

realizacji życia modlitewnego. Znajdujemy w tej grupie konferencje o modlitwie, o wierze, nadziei, o życiu wewnętrznym, o życiu zakonnym, o rachunku sumienia, o Matce Bożej. Można powiedzieć, że w konferencjach o. Piotr wyrażał osobisty zachwyty Bogiem, który pragnął przekazać innym, a który prowadził go do dzielenia się swoimi myślami z jak największą liczbą słuchaczy. To teocentryczne ukierunkowanie może służyć jako swoisty klucz hermeneutyczny do zrozumienia jego nauki o istocie duchowego życia chrześcijanina – nauki rekolekcyjne o. Rostworowskiego przeniknięte są troską o osobistą świętość i życie duchowe ochrzczonych. Pragnie on uwydatnić to, w jaki sposób misterium Boga ukazującego się w historii zbawienia urzeczywistnia i objawia się w wiernych, którzy dążą do świętości. Dlatego jako duchowy syn św. Benedykta z tajemnicy Boga i życia człowieka w Nim uczynił główny nurt swojej doktryny duchowej.

Wreszcie znajdujemy w piśmiennictwie o. Piotra spisane homilie i medytacje. Homilie często były wygłaszane podczas rekolekcji, a medytacje mają charakter osobistej refleksji nad życiem duchowym i powołaniem, często o zabarwieniu autorefleksyjnym. Do źródeł zaliczamy także notatki związane z poznawaniem rzutuujących na jego teraźniejszość nurtów filozoficznych, począwszy zwłaszcza od refleksji nad komunizmem. Mamy też notatki dotyczące dogłębnego poznawania języka greckiego. Do dorobku piśmienniczego o. Rostworowskiego należą również tłumaczenia dzieł: *Chmura niewiedzy i Listy* (Kraków 1985) oraz: J. Leclercq OSB *Doktryna duchowa Błogosławionego Pawła Giustiniani* (rękopis archiwum tyńieckim). W tym miejscu należy także wspomnieć o zachowanej obszernej korespondencji o. Piotra, która z uwagi na

zbyt krótki czas, jaki upłynął od jego śmierci, nie może być badana.

Dla ukazania pełniejszego obrazu życia duchowego chrześcijanina, w rozprawie zostały wykorzystane opracowania, literatura przedmiotu i pomocnicza, czyli pozycje teologiczne, które omawiają doktrynę chrześcijańskiego życia duchowego lub poszczególne jej aspekty.

Zagadnienie, będące przedmiotem tej książki, zostało opracowane w pięciu rozdziałach. Pierwszy z nich ma ukazać teologiczno-antropologiczne podstawy życia duchowego. Należy zacząć od tego, co stanowi o istocie życia duchowego, czyli określenie, czym ono jest w świetle teologii, oraz na czym polega jego zasadnicze odniesienie do Boga. Następnie trzeba ukazać dynamiczny charakter życia wewnętrznego, ukazując, na czym polega postępowanie w nim i jakie są stopnie jego rozwoju w duszy chrześcijanina. Wymiar antropologiczny życia duchowego odnosi się do aktu stwórczego, pierwszego grzechu i tajemnicy uczestnictwa ochrzczonego w życiu Bożym. Człowiek bowiem mimo stanu grzeszności nie utracił posiadanego w sobie obrazu Boga, wciąż jest wzywany do relacji z Nim, co stanowi istotę najważniejszego celu jego bytowania na ziemi.

Rozdział drugi ukazuje trynitarnie podstawy chrześcijańskiego życia duchowego. Etapami przybliżania tej tajemnicy jest poznanie relacji człowieka do Boga przez Jego poznanie i naśladowanie, wejście w zbawcze samoobjawienie Jezusa Chrystusa i poddanie się działaniu Ducha Świętego w codzienności życia.

Trzeci rozdział ma na celu odkrycie dynamiki cnót teologicznych w nadprzyrodzonym organizmie człowieka ochrzczonego. Ukazuje doświadczenie wiary i jej prób mających na celu

przyłgnięcie do Boga, umocnienie nadziei przez zjednoczenie z Jezusem Chrystusem oraz miłości jako podstawowej relacji do Boga i bliźniego.

Rozdział czwarty to analiza drogi formacyjnej chrześcijanina, której to analizy kluczowym zagadnieniem jest proces nawrócenia i walka duchowa. Obszarem tej formacji jest ludzki intelekt, którym chrześcijanin obejmuje swoją przynależność do Kościoła jako Mistycznego Ciała Chrystusa, oraz rola, jaką w tym duchowym procesie odgrywa Najświętsza Maryja Panna. Wreszcie drogą do zrealizowania ludzkiego powołania na ziemi jest wejście na uświęcającą drogę pracy, która nadaje życiu ziemskiemu chrześcijanina nadprzyrodzony charakter.

W piątym rozdziale zostaną przedstawione podstawowe sposoby rozwoju człowieka oraz właściwe środki jego duchowego postępu, który dokonuje się na płaszczyźnie życia liturgiczno-sakramentalnego, nadprzyrodzonej relacji z Bogiem przez Jego objawione słowo zawarte w Piśmie Świętym oraz praktyki życia modlitewnego, będącego drogą codziennego przybliżania się do Boga i utrwalania kontaktu z Nim.